

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОЛОГІЇ**

**Лінгводидактична основа проблеми
формування орфографічної
компетентності**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала студентка 2 курсу 221 групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Ковалишина Анастасія Сергіївна

Керівник д. пед. н., професор Нагрибельна І.А.

Рецензент к. пед. н., доцент Денисенко В.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Наукова основа проблеми орфографічної грамотності	5
1.1. Аналіз проблеми орфографії в науковій площині	5
1.2. Орфографічна компетентність та способи її формування ...	12
РОЗДІЛ 2. Методика формування орфографічної грамотності	19
2.1. Основні етапи процесу орфографічної грамотності в початковому курсі української мови.....	19
2.2. Орфографічні вправи та їх роль у формуванні орфографічної грамотності молодших школярів	24
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ	49
Додаток А. Контрольні завдання для 3 класу	49
Додаток Б. Підсумкові контрольні роботи з української мови (3 клас)	50
Додаток В. Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці	51
Додаток Г Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету	52

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена потребою формування мовної особистості молодшого школяра, який вільно володіє нормами українського правопису та вміє доцільно використовувати набуті знання в писемному мовленні.

Показником грамотної особистості є його орфографічна культура та сформована орфографічна компетентність.

Проблемою орфографічної компетентності займалися мовознавці, психолінгвісти, лінгводидакти. Її досліджували в різний час такі вчені: М.Бардаш, М. Баранов, О. Беляєв, Д. Богоявленський, М. Вашуленко, П.Гальперін, О. Горошкіна, І. Дацюк, С. Жуйков, М. Пентилюк, М.Разумовська, І. Хом'як, О. Хорошковська, В. Шклярук, Н.Шкуратяна, К. Ушинський, С. Яворська та інші.

Наукова увага вчених та педагогів зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи «Лінгводидактична основа проблеми формування орфографічної компетентності».

Мета дослідження – проаналізувати лінгводидактичну основу проблеми формування орфографічної компетентності в початковому курсі української мови.

Згідно з метою були сформовані такі **завдання**:

- проаналізувати науково-методичну літературу з теми дослідження;
- дослідити наукові засади проблеми орфографічної компетентності;
- визначити методичні засоби формування орфографічної грамотності в початковому курсі української мови.

Об'єкт дослідження – процес навчання орфографії на уроках української мови.

Предмет дослідження – лінгводидактична основа формування орфографічної компетентності в початковому курсі української мови.

Методи дослідження. У написанні кваліфікаційної роботи використовувалися теоретичні методи наукового дослідження – аналіз, синтез, порівняння.

Практична значущість дослідження: матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані студентами під час написання курсової роботи, вчителями початкових класів на уроках української мови.

Апробація: результати дослідження «Лінгводидактична основа проблеми формування орфографічної компетентності» було розглянуто під час попереднього захисту на кафедрі філології педагогічного факультету Херсонського державного університету.

Структура дослідження: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВА ОСНОВА ПРОБЛЕМИ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ

1.1. Аналіз проблеми орфографії в науковій площині

Процес формування та розвитку орфографічної грамотності особистості є тривалим та складним. Для того, щоб проаналізувати способи реалізації цього процесу треба з'ясувати сутність основних категорій, що пов'язані з проблемою орфографічної грамотності.

Для того, щоб вільно оперувати в дослідженні ключовими поняттями дотичними до предмету аналізу, вважаємо за доцільне виокремити їх та проаналізувати.

Серед основних понять, які досліджують у вибраній науковій площині такі: орфографія, орфографічна грамотність, орфограма, орфографічна норма, правило тощо.

У таблиці 1.1 представимо їх аналіз та наукове тлумачення вченими.

Таблиця 1.1

Аналіз основних орфографічних категорій

Поняття	Наукове тлумачення
Орфографія	Система загальноприйнятих правил написання слів; правопис; наука, що вивчає правила написання слів. Особливість засвоєння учнями орфографії полягає в систематичності, взаємозв'язаному вивченні усіх розділів шкільної програми (фонетики, будови слова,

	<i>Продовження табл. 1.1</i> словотвору, лексикології, морфології, синтаксису) [50, с. 177]
Орфограма	Правильне написання, що вибирається з можливих написань за допомогою застосування орфографічного правила. Орфограми бувають буквені (літери алфавіту) і небуквені (дефіс, апостроф, знак переносу, пропуск літер між словами – написання окремо, написання разом) [50, с. 176]
Орфографічна грамотність	Складник загальної мовної культури, який формується внаслідок вивчення теорії, свідомого засвоєння правописних правил і виконання системи тренувальних вправ, що забезпечують вироблення необхідних умінь і навичок [50, с.176].
Орфографічний розбір	Тренувальна вправа, яка передбачає аналіз і пояснення написання слів, що сприяє закріпленню знань з орфографії і виробленню стійких правописних навичок. Орфографічний розбір найчастіше має характер граматико-

	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.1</i></p> <p>орфографічного, бо тісно пов'язаний з аналізом за будовою слова та частинами мови. Проте його не можна змішувати з граматичним, тому що орфографічний розбір покликаний з'ясувати правопис орфограм, але, звичайно, на основі знань будови слова, особливостей частин мови. У процесі проведення орфографічного розбору учень самостійно визначає потрібні орфограми, пояснює, які з написань можна перевірити, обґрунтовує написання відповідними правилами. Орфографічний розбір за способом проведення буває усний і письмовий.</p> <p>Орфографічний розбір проводять у такій послідовності:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) визначити слово ([ве^исна]); б) яка частина мови (іменник)? і в) яка орфограма вимагає пояснення? (е); г) яким правилом або як пояснюється орфограма? (весно); г) добір аналогічних прикладів, пояснення їх правопису [50, с.177].
Орфографічні вправи	Це вправи, що виробляють уміння

	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.1</i></p> <p>й навички грамотного письма на основі дотриманні орфографічних правил. Виділяють такі орфографічні вправи: списування, диктанти, орфографічний розбір, вправи з орфографічним словником, довільне письмо (добирання слів з орфограмами), вправи з розвитку мовлення (переклади, перекази, твори), що містять і орфографічні завдання. Орфографічні вправи передбачають розпізнавання орфограм задля вироблення вмінь; обґрунтування написаного; дописування слів, вставлення пропущених літер тощо [50, с.177].</p>
Правила	<p>Положення, що визначають порядок виконання певних дій. У методиці навчання української мови це правописні правила, різноманітні правила спілкування, побудови тексту тощо [50, с. 193].</p>
Правила переносу	<p>Правила переносу слів під час письма з рядка в рядок, визначені чинним Українським правописом, Учні опановують правила переносу під час вивчення орфографії та вдосконалення писемного</p>

	<i>Продовження табл. 1.1</i> мовлення [50, с. 193].
Правописні вміння	Знаходження в словах певних орфограм; пояснення орфограм, виправлення орфографічних помилок, вміння знаходити в реченні або тексті смислові відрізки, які необхідно виділити розділовими знаками, розставляти розділові знаки, знаходити пунктуаційні помилки [50, с. 193].
Правильність мовлення	Комунікативна якість, що передбачає доречний вибір теми висловлювання. Правильність мовлення вимагає дотримання літературних норм: орфоепічних, лексичних, фразеологічних, словотвірних, граматичних, правописних і стилістичних. Щоб забезпечити правильність мовлення, треба досконало володіти нормами літературної мови. Правильність мовлення – основна якість мовлення, якій підпорядковуються усі інші. Щоб правильно говорити і писати, треба добре знати усі рівні мовної системи, її чинні норми і якості спілкування [50, с. 193].

Представлений у таблиці 1.1 матеріал чітко демонструє обсяг і значущість проблеми орфографії та орфографічної компетентності особистості.

Безперечно, що процес розвитку української орфографії теж має вплив на сучасну особистість, її писемну грамотність та культуру.

В українській мові чимало чинників, які впливають на орфографічні норми. Оскільки мова вільно розвивається за своїми законами, насичується новою лексикою, то слід визначити фактори, що впливають на неї.

Продемонструємо це у вигляді рис. 1.1.

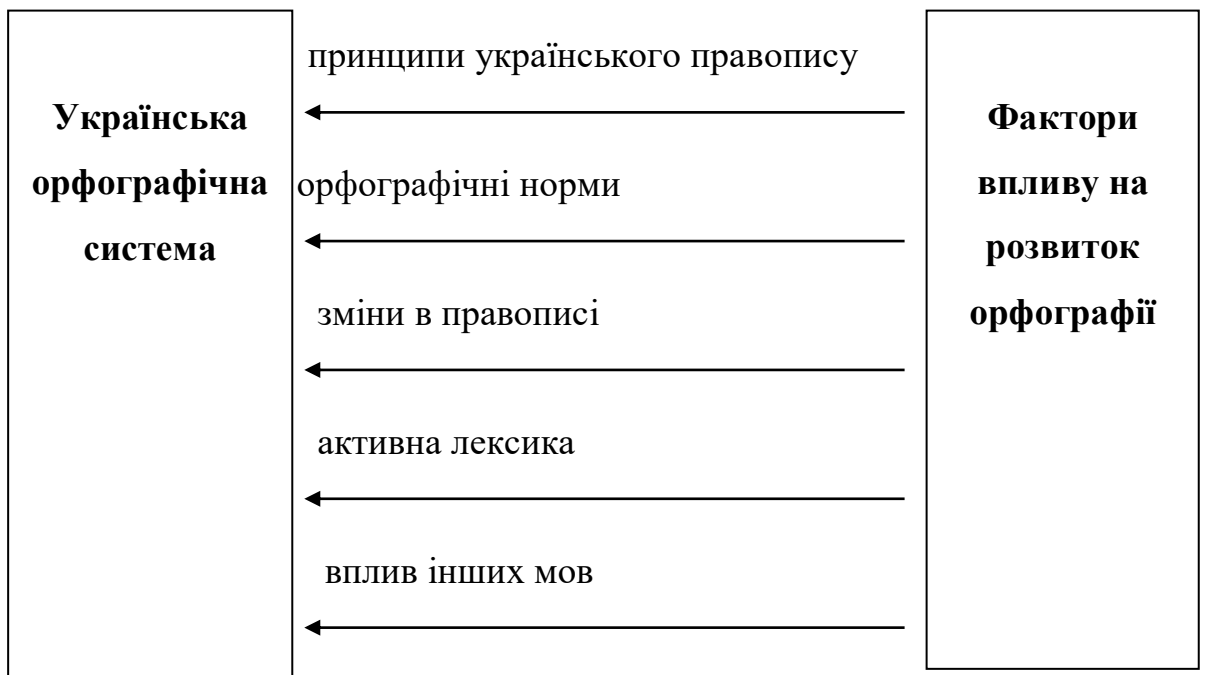

Рис. 1.1 Фактори впливу української орфографії

Отже, як свідчить рис. 1.1, українська орфографічна система розвивається та існує під впливом різних факторів.

Наприклад, в українській мові закономірно функціонують три принципи, які визначають норми правопису:

- традиційний;
- фонетичний;
- історичний.

Кожен з них має своє значення та регламентує норми правопису. Найбільш поширеним є традиційний, який визначає усталеність та незмінність української орфографії.

Незважаючи на цей принцип, в українському правописі відбуваються зміни. У період ХХ – ХХІ ст. в українському правописі змінилися певні норми.

У 30-х р. ХХ ст. в українському правописі відбулися зміни, які він і зафіксував. Наприклад, офіційне введення букви «Гг» (гава, гудзик, ґрунт тощо). Згодом ці слова зникли з мови людей. Вони не прижилися в мові.

У 1991 році В. Бурячок запропонував зафіксувати букву «г» в правописних нормах знову. Тогочасні словники спочатку налічували не більше тридцяти слів з цією буквою. Згодом їх стало більше (близько трьохсот).

На сучасному етапі важко уявити український правопис та українське мовлення без слів з буквою «г». Українські правописні норми фіксують слова: *ґрунт, підґрунтя, ґазда, ґадзиня* тощо.

У 2019 році в українській правописній системі з'явилися нововведення. Вони викликали бурхливу реакцію суспільства та не сприйняття.

На рис. 1.2 продемонстровано приклади слів, які найбільше обурили пересічних українців.

Рис. 1.2 Приклади слів – нововведень до Нового українського правопису

З рис. 1.2 бачимо, що слова – реактори виражають гендерні фемінітиви. Здебільшого саме вони стали незрозумілими та не сприйнятими загалом.

Можемо зазначити, що факти зникнення та не сприйняття правописних норм в 30-ті роки ХХ ст. довели, що не завжди правопис приймає всі зміни.

Саме тому в українській орфографічній системі зміни 2019 року мають період адаптації. Законні правила мають поки що рекомендаційний характер.

Суспільство має час, щоб сприйняти / не сприйняти, звикнути / не звикнути до змін в українській орфографії.

Отже, українська орфографічна система відображає розвиток мови та фіксує його на письмі у вигляді правил.

1.2. Орфографічна компетентність та способи її формування

У процесі формування мовної особистості, зокрема молодшого школяра, важливою складовою є орфографічна компетентність.

Сучасні здобувачі освіти набувають орфографічної компетентності на основі орфографічних знань, умінь і навичок.

В українській лінгводидактиці поняття орфографічної компетентності дотичне з орфографічною грамотністю.

На думку авторів Словника-довідника з української лінгводидактики орфографічна грамотність – це: «... складник загальної мовної культури, який формується внаслідок вивчення теорії, свідомого засвоєння правописних правил і виконання системи тренувальних вправ, що забезпечують вироблення необхідних умінь і навичок» [50, с. 176].

Досягти орфографічної компетентності можна тільки на основі відповідних знань. Головну роль тут відіграють знання правил та відповідних орфограм.

Уміння й навички з орфографії досягаються засобом спрямованої практичної навчальної діяльності учнів.

У роботі розглянемо основні практичні засоби, які якісно впливають на формування орфографічної грамотності (компетентності) молодшого школяра. Ці засоби та їх наукове трактування представлено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Засоби формування орфографічної компетентності учнів

Засоби формування орфографічної грамотності учнів	Наукове трактування
Орфографічні вправи	Це вправи, що виробляють уміння й навички грамотного письма на основі дотриманні орфографічних правил. Виділяють такі орфографічні вправи: списування, диктанти, орфографічний розбір, вправи з орфографічним словником, довільне письмо (добирання слів з орфограмами), вправи з розвитку мовлення (переклади, перекази, твори), що містять і орфографічні завдання. Орфографічні вправи передбачають розпізнавання орфограм задля вироблення вмінь; обґрунтування написаного; дописування слів, вставлення

	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.2</i></p> <p>пропущених літер тощо [50, с. 177]</p>
<p>Орфографічний розбір</p>	<p>Тренувальна вправа, яка передбачає аналіз і пояснення написання слів, що сприяє закріпленню знань з орфографії і виробленню стійких правописних навичок.</p> <p>Орфографічний розбір найчастіше має характер граматико-орфографічного, бо тісно пов'язаний з аналізом за будовою слова та частинами мови. Проте його не можна змішувати з граматичним, тому що орфографічний розбір покликаний з'ясувати правопис орфограм, але, звичайно, на основі знань будови слова, особливостей частин мови.</p> <p>У процесі проведення орфографічного розбору учень самостійно визначає потрібні орфограми, пояснює, які з написань можна перевірити, обґрунтовує написання відповідними правилами.</p> <p>Орфографічний розбір за способом проведення буває усний і письмовий.</p> <p>Орфографічний розбір проводять</p>

	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.2</i></p> <p>у такій послідовності:</p> <p>а) визначити слово ([ве^исна]);</p> <p>б) яка частина мови (іменник)?</p> <p>в) яка орфограма вимагає пояснення? (е);</p> <p>г) яким правилом або як пояснюється орфограма? (весно);</p> <p>г) добір аналогічних прикладів, пояснення їх правопису [50, с. 177]</p>
Письмові роботи учнів	<p>Завдання, спрямовані на розвиток писемного мовлення учнів, засвоєння орфографічних та пунктуаційних правил.</p> <p>До письмових робіт учнів належать:</p> <ul style="list-style-type: none"> - списування тексту з його аналізом; - конструювання словосполучень, речень; - трансформація тексту; - ведення термінологічних словників, щоденників, конспектів; - диктанти; - перекази; - переклади; - твори; - складання ділових паперів [50, с.185]
Аналітичні вправи	Планомірно організоване повторне

	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.2</i></p> <p>виконання дії з метою її засвоєння або вдосконалення.</p> <p>Аналітичні вправи передбачають включення всіх компонентів процесу навчання (усвідомлення змісту, закріплення, узагальнення й автоматизації дії).</p> <p>Аналітичні вправи сприяють формуванню пошуково-дослідницьких навичок, науково-аналітичного мислення учнів [50, с. 16]</p>
Аналіз помилок	<p>Важливий орфографічний прийом, що передбачає виявлення і з'ясування причин відхилень від норми в усному або писемному мовленні.</p> <p>Аналіз помилок містить такі процедури:</p> <ul style="list-style-type: none">- визначення характеру порушення норми;- формулювання правила;- називання орфограми чи пунктограми;- добору прикладів для ілюстрації правила. <p>Аналіз помилок виконується на уроці або в позаурочний час [50, с.14].</p>

Картотека помилок	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.2</i></p> <p>Комплект карток або їх електронний варіант, у яких обліковуються допущені учнями помилки. На кожного учня заводиться окрема картка. Це допомагає здійснювати спостереження над процесом мовного й мовленнєвого розвитку учня, враховувати його рівень під час добору завдань для індивідуальної роботи [50, с. 103].</p>
Каса помилок	<p>Картотека власних помилок учнів, що дає змогу організувати роботу над попередженням цих помилок, Учень складає в конверт чи скриньку картки з правильно написаними словами або реченнями, у яких припустився помилок. Орфограма чи пунктограма підкреслюється, нижче подається правило. Якщо учень добре попрацював над помилкою й більше її не робить, то відповідна картка вилучається [50, с. 103]</p>

Усі означені засоби формування орфографічної грамотності молодшого школяра на уроках початкового курсу української мови

мають застосовуватися комплексно. Такий набір засобів створює багатий потенціал для методики навчання орфографії.

Як зазначають науковці, методика навчання орфографії, це: «... розділ методики мови, що досліджує процес формування в учнів орфографічних умінь і навичок. Методика навчання орфографії передбачає ознайомлення школярів із системою загальноприйнятих способів передачі мовлення на письмі, розуміння необхідності практичного оволодіння правилами орфографії, створення необхідних умов для навчання орфографії. Методика навчання орфографії спрямована на реалізацію таких основних завдань:

- ознайомлення учнів з основними орфографічними поняттями;
- формування на основі цих понять орфографічних умінь;
- формування в учнів потреби й умінь користуватися орфографічним словником» [50, с. 145].

Отже, комплекс засобів, за допомогою якого вчитель формує орфографічну грамотність учнів, передбачає системне практичне вправляння. Така робота ґрунтується на застосуванні методу вправ, який маємо відповідно проаналізувати надалі в нашому дослідженні.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ

2.1. Основні етапи процесу орфографічної грамотності в початковому курсі української мови

У дослідженні вже зазначалося про роль орфографічних вправ в процесі формування писемної грамотності учнів початкових класів. Як і інші види вправ, орфографічні вправи, покликані виробити автоматичні навички грамотного письма.

Методика формування орфографічної грамотності базується на етапах, які ми продемонструємо на рис. 2.1.

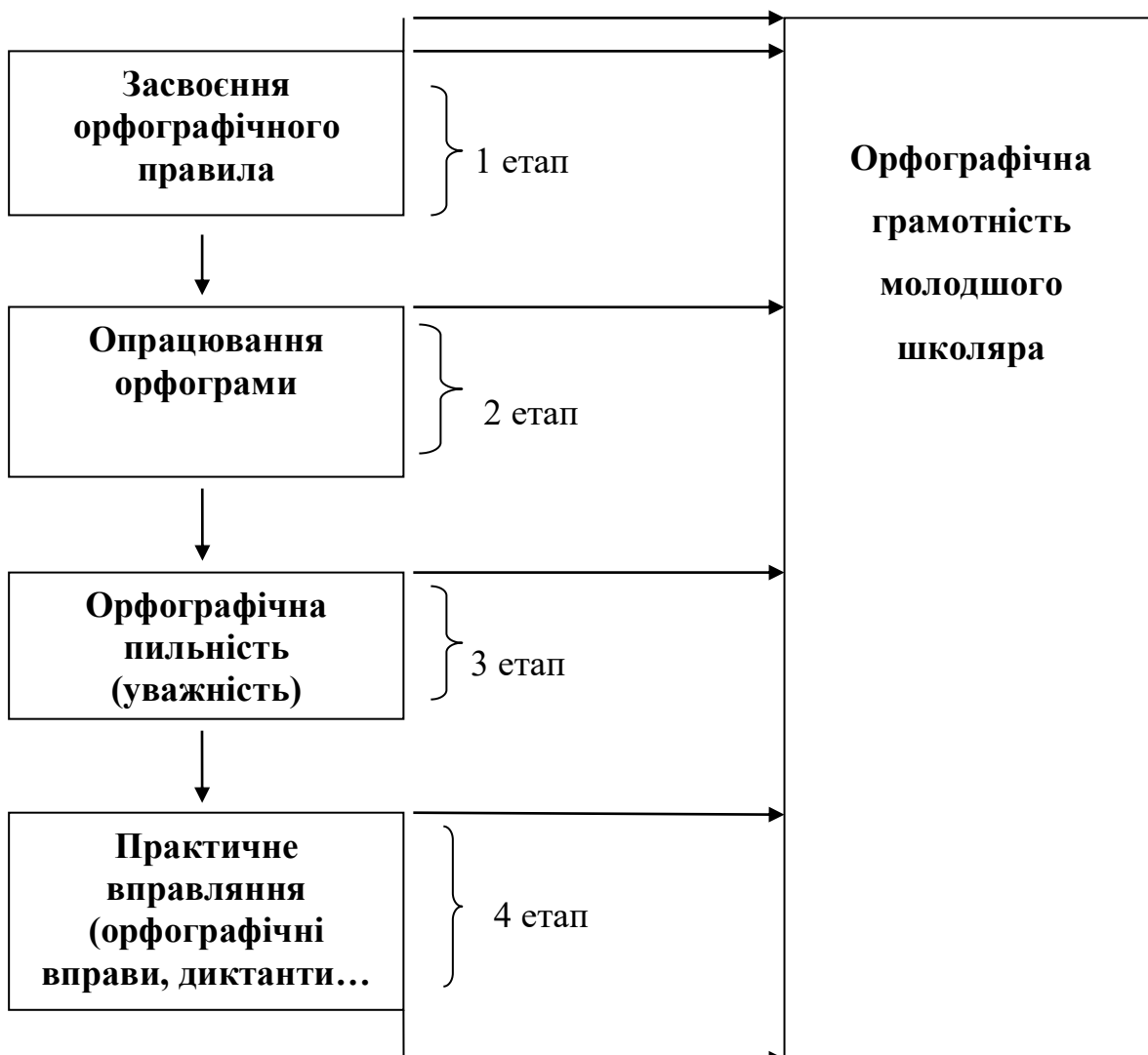

Рис. 2.1 Поетапна методика формування орфографічної грамотності молодших школярів

На рис. 2.1 проілюстровано основні етапи методики орфографічної грамотності учнів у початковому курсі української мови.

Перший етап методики навчання орфографії передбачає теоретичне ознайомлення з правилами. Тексти правил вміщено в підручнику. Робота тут може бути колективною та індивідуальною.

Другий етап спрямований на свідоме засвоєння орфограм. Учні мають навчитися не просто повторювати правило, а й свідомо застосовувати його на письмі.

Отже, вміння виділяти орфограми в слові вказує на орфографічну пильність учня.

У молодших класах вивчаються такі орфограми:

- правопис великої літери;
- правопис буквосполучень *-оро-, -оло-, -ере-, -еле;*
- правопис префіксів *пре-, при-, при-;*
- апостроф;
- м'який знак тощо.

Третій етап фіксує орфографічну пильність учнів, адже прекрасне знання правил правопису не означає, що учень володіє орфографічною пильністю. На цьому етапі методики вчитель може діагностувати, так зване, чуття мови.

У таких випадках учень відчуває правило, спосіб написання на автоматичному рівні.

Часто люди літнього віку, які не знають точно орфографічне правило можуть безпомилково написати слова, які йому відповідають. Це є свідченням міцно сформованої орфографічної пильності (уважності) людини.

Для того, щоб досягти такого результату в методиці навчання орфографії передбачено наступний етап.

Четвертий етап передбачає цілеспрямовану роботу з практичними вправами, завданнями, які мають відповідний методичний апарат.

Добір орфографічних вправ - це відповідальна методична робота вчителя. На цьому етапі педагог має застосовувати такі види роботи, які будуть цікавими для учнів.

Наприклад, під час вивчення орфограми правопису шиплячих та свистячих приголосних доцільно застосовувати такі завдання.

1. В якому слові кожного рядка при вимові відбувається уподібнення свистячих і шиплячих приголосних звуків? Запишіть їх фонетичною транскрипцією. Виконуючи завдання, не забувайте, що вимова сполучень шиплячих і свистячих приголосних звуків найчастіше порушуються школярами.

1. *Мисці, посмішці, молодці.*
2. *Зшити, згоріти, змити.*
3. *Зважся, умийся, пасся.*
4. *Наволочці, стільці, грудці.*
5. *Згребти, злуццати, зчистити.*
6. *Милуєшся, заховався, розрісся [56, с. 74].*

2. І. Перевірте своє вміння вимовляти сполучення шиплячих і свистячих приголосних звуків у словах скоромовки, прислів'їв і фразеологізмів. Особливу увагу звертайте на вимову сполучень [з'ц'], [ц':], [с'ц'].

*Вибіг Гришка на доріжку,
на доріжці сидить кішка.
Взяв з доріжки Гришка кішку,
хай піймає кішка мишку.*

*Пташині воля – людині мир.
На чужій сторіночці поклонися їй вороночці.
Раз опечешся – другий остережешся.*

І в ложці не піймаєш.

Не здатний кішці хвоста зав'язати [56, с. 74].

3. Випишіть з орфографічного словника 10 слів з літерою *г*, лексичне значення яких було б зрозуміле учням початкових класів. Потренуйтеся у їх вимові. Побудуйте з ними речення [56, с. 74].

Методика навчання орфограми правопису префіксів *з-*, *с-* в українській мові відбувається на тих же засадах орфографії, але набір вправ і завдань може іншим.

Пропонуємо такі завдання.

1. На основі поданої лексики виведіть правила для учнів початкової школи про написання префіксів *з-(с-)* в українській мові.

<i>Скочити</i>	<i>Зробити</i>	<i>Зціляти</i>
<i>спочити</i>	<i>збити</i>	<i>зсув</i>
<i>стирати</i>	<i>здобувати</i>	<i>зчорніти</i>
<i>сховатися</i>	<i>зникати</i>	<i>зціпити</i>
<i>сформувати</i>	<i>згарячу</i>	<i>зсипати [56, с. 73].</i>

2. I. До яких правил про вимову звуків можуть бути прикладами такі слова?

<i>Сусідка</i>	<i>Витягти</i>	<i>Легко</i>
<i>зразковий</i>	<i>влігся</i>	<i>вогко</i>
<i>важчий</i>	<i>вибігти</i>	<i>нігті</i>
<i>обсяг</i>	<i>досягти</i>	<i>кігті</i>
<i>відхиляти</i>	<i>допомагати</i>	<i>дьогтю.</i>

II. В якому обсязі в початковій школі вивчається цей матеріал за лінійно-концентричним принципом програми? Розпишіть методику спостереження за вимогою і написанням поданих груп лексики у роботі з дітьми початкових класів [56, с. 73].

3. На місці крапок вставте пропущені букви. Які з поданих слів можна віднести до правил: а) правопис і вимова слів з [e^н], [и^е] у корені

слова, які перевіряються наголосом; б) правопис і вимова слів з [e^н], [и^є] у корені слова, які не перевіряються наголосом?

Бл...зенько, ос...литися, справ...длиий, д...ректор, греб...лька, зш...вати, дал...ч, неприм...ренний, зв...чайний, сп...нити, квіт...нь, дж...рело, кр...ниця, зн...сти, в'єтнам...ць, заст...лати, ущ...мити, зат...кти, оц...нкований, ос...ледець, ст...лити, відд...рати, дят...л [56, с. 73].

Орфографічні дії не можуть бути ізольованими, вони взаємопов'язані з іншими розділами.

Саме тому вивчення та закріплення орфографічних норм логічно виконувати на матеріалі інших розділів української мови. На уроках української мови в початкових класах можна використати лексичну основу.

Наприклад, напишіть за зразком твір, обравши заголовком одне з прислів'їв. Складіть опорну групу лексики для розкриття його змісту. Подайте методику побудови твору.

Зразок. Пташині воля – людині мир.

<i>Пташина</i>	<i>співає</i>	<i>сумує</i>
<i>Воля</i>	<i>бажана</i>	<i>сниться</i>
<i>Простір</i>	<i>небесний</i>	<i>манить</i>
<i>Радість</i>	<i>неповторна</i>	<i>огортає</i>
<i>Спокій</i>	<i>душевний</i>	<i>підкрадається</i> [56, с. 74].

Отже, робота над формуванням орфографічної грамотності вирізняється своєю системністю, зв'язком теорії і практики та опорою на інший лінгвістичний матеріал.

2.2. Орфографічні вправи та їх роль у формуванні орфографічної грамотності молодших школярів

Для того, щоб сформувати міцні орфографічні уміння та автоматизувати навички з правильного письма слід застосовувати метод вправ.

Орфографічні вправи – це ефективний дидактичний засіб. Ми вже зазначали в дослідженні про їх доцільність (п. 2.1). Серед орфографічних вправ виділяють такі, що мають цільове призначення. До них відносять орфографічний розбір.

Розглянемо послідовність дій при орфографічному розборі:

1. Записати слово.
2. Визначити в ньому сумнівне для написання місце (орфограму).
3. Пояснити правопис орфограми за відповідним правилом.
4. Навести приклади слів з аналогічною орфограмою.

Така вправа розвиває в учнів логіку мислення, закріплює набуті знання.

Окремої уваги слід приділити диктантам, які також в лінгводидактиці розглядають як вид вправ. У межах предмету дослідження проаналізуємо види диктантів, які сприяють формуванню орфографічної компетентності.

На думку вчених, диктант – це: «... прийом організації навчальної діяльності на уроці, в основі якого лежить адекватне писемне відтворення сприйнятого на слух тексту або окремих його компонентів» [50, с. 57].

Диктанти, за метою проведення, поділяються на контрольні, навчальні та контрольньо-навчальні. Сюди ж відноситься диктант «Перевіряю себе». А спрямований на перевірку правописних умінь і навичок – це контрольний диктант. Усі навчальні диктанти допомагають виявити знання учнів.

В методиці навчання орфографії існує декілька видів диктантів. Представимо це узагальнено на рис. 2.1.

Рис. 2.1 Види диктантів

Кожен із цих видів реалізує свою функцію. Він має орфографічну спрямованість і вчитель може вибирати диктанти відповідно до поставленої мети.

Проаналізуємо детальніше специфіку різних видів диктантів у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Види орфографічних диктантів

Вид орфографічного диктанту	Сутність та призначення
Вибірковий диктант	Вид слухового або зорового

	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>диктанту. Що на відміну від інших видів диктантів передбачає запис тільки тих слів, словосполучень, речень, у яких є орфограми (або граматичні форми) на виучуване правило.</p> <p>Цей вид диктанту має особливо важливе значення для закріплення орфографічних навичок.</p> <p>Основна мета вибіркового диктанту – навчити школярів працювати активно, зосереджено, самостійно виконувати відповідні завдання.</p> <p>Проводити його можна на всіх етапах уроку. Це економний вид роботи: за короткий час учні мають змогу записати велику кількість слів, словосполучень на відповідне правило.</p> <p>Вибірковий диктант передбачає виписування з диктованого тексту тільки окремих слів, словосполучень або речень відповідно до мети і завдання уроку. Вільний диктант може бути різної складності, а саме: з диктанту виписують окремі слова й з'ясовують правопис їх; слова не</p>
--	---

	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>тільки вписують, а й відносять до певної правописної групи, вміщують у відповідну колонку (наприклад, вписують слова з апострофом у три стовпчики).</p> <p>Вибірковий диктант - цінний вид вправ, бо, по-перше, вимагає свідомого, вдумливого ставлення до роботи і фактично виключає механічний запис, адже в тексті необхідно розпізнати і відібрати тільки слова, які пишуться за певним правилом; по-друге, за порівняно короткий час учні записують велику кількість слів, отже, опрацьовують правопис орфограм на широкій лексичній базі.</p> <p>Вибіркові диктанти можуть бути попереджувальні, пояснювальні і творчі [50, с. 29].</p>
Попереджувальний диктант	<p>Вид навчального диктанту, метою якого є вироблення писемної грамотності. Методика попереджувального диктанту передбачає пропедевтичне повторення вивчених правил, засвоєння яких лежить в основі правильного написання.</p>

	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>Особливість попереджувального диктанту в тому, що до запису тексту учні повторюють орфографічні правила, а потім аналізують усі складні орфограми і з'ясовують їх правопис. Після цього текст записують й перевіряють. Попереджувальний диктант може бути зоровим і слуховим [50, с. 190].</p>
<p>Попереджувальний зоровий диктант</p>	<p>Вид диктанту, у процесі написання якого аналізують текст, що учні сприймають зором – з книжки, записаний на дошці, плакаті, спроектований на екран чи монітора комп'ютера. Після з'ясування правопису орфограм учитель закриває текст, учні записують його під диктовку, а потім звіряють із знову відкритим текстом [50, с. 190].</p>
<p>Попереджувальний слуховий диктант</p>	<p>Під час проведення попереджувального слухового диктанту після повторення певних правил правопису вчитель читає текст, потім здійснює обговорення цих правил, далі цей текст колективно записують і перевіряють [50, с. 190].</p>

Пояснювальний диктант	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>Диктант, що передбачає пояснення (коментування) наявних у тексті орфограм і пунктограм з подальшим записом тексту під диктовку. Серед пояснювальних диктантів виділяють: текстуальні та словникові; слухо-зорові, з письмовим обґрунтуванням. Пояснювальні диктанти доцільно проводити після вивчення теми або розділу задля перевірки засвоєння учнями вивченого матеріалу та застосування набутих знань на практиці [50, с. 192].</p>
Творчий диктант	<p>Вид диктанту, під час написання якого учні вносять у диктований текст конкретні зміни, указані вчителем. Завдання творчого диктанту полягає у виробленні орфографічних та пунктуаційних навичок учнів, у розвитку творчого мислення учнів. До різновидів творчого диктанту відносять:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) розширення, доповнення тексту; 2) зміна в продиктованому тексті граматичних форм; 3) заміна одних слів або словосполучень іншими [50, с.240].
Вільний диктант	Вид диктанту, подібного до

Продовження табл. 2.1

переказу. Завдання його – навчити школярів правильно виділяти в тексті основну думку, ділити текст на частини. Перевага вільного диктанту в тому, що учням надається право записувати текст не дослівно, а з деякими змінами в доборі слів і побудові речень, зберігаючи при цьому основний зміст. Текст для такого диктанту беруть суцільний, причому такий, щоб легко поділявся на частини з двох-трьох об'єднаних змістом речень. Спочатку вчитель читає весь текст, потім диктує по два-три речення без повторення, а учні пишуть, вільно викладаючи зміст почутого. Після запису всього тексту учням дається можливість самостійно перевірити написане. Вибірковий диктант – це робота з розвитку мовлення, бо сприяє збагаченню лексики учня, виробляє самостійність у передачі думок, становлячи перехідну ланку від диктанту до переказу. Для зміцнення орфографічних навичок вільний диктант має менше значення порівняно з іншими

	<p style="text-align: center;"><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>навчальними диктантами, оскільки вільний запис тексту створює для учнів можливість уникати важких в орфографічному плані слів, замінювати їх іншими. Щоб підпорядкувати вільний диктант виконанню орфографічних завдань, учитель може поставити вимогу обов'язково вживати слова, що пишуться за певним правилом [50, с. 41].</p>
Грамматичні задачі	<p>Вид завдання, що передбачає розв'язання спеціально створеної проблемної ситуації на основі мовного (граматичного) матеріалу задля формування відповідних навчальних дій і досягнення навчальних цілей. У дидактиці й методиці задача – це своєрідний вид завдання, виконання якого веде до зміни суб'єкта учня, оскільки смисл задачі полягає в оволодінні певним способом дій, а не в зміні навчальних об'єктів, на які суб'єкт – учень спрямовує свої дії. На уроках вивчення граматики переважають мовно-пізнавальні задачі, що містять умову, запитання і розв'язання.</p>

	<p><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>Наприклад: з'ясувати, яке з поданих речень просте ускладнене, а яке – складне; з'ясувати й довести, чи є в поданому реченні прийменники тощо. Розв'язання граматичних задач передбачає не стільки роботу пам'яті, скільки активну мисленнєву навчально-пізнавальну діяльність [50, с. 50-51].</p>
Диктант за початком	Різновид диктанту, що поєднує ознаки диктанту й твору. Учитель диктує початок, а учні дописують його як творчу роботу [50, с. 57].
Диктант із додатковим завданням	Вид диктанту, що передбачає після запису тексту виконання додаткового завдання, наприклад, підкреслити в тексті іменники І дієвідміни, або підкреслити вставні слова, звертання, виконати морфологічний аналіз слів тощо [50, с. 57].
Диктанти інформаційної дії	Диктант, текст якого містить додаткову навчальну інформацію, що розширює мовну, комунікативну, соціокультурну компетентність учнів [50, с. 58].
Диктант-переклад	Диктант, що передбачає записування українською мовою

	<p style="text-align: center;"><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>тексту, що читається іншою мовою (російською, польською, німецькою, угорською тощо). На початковому етапі над цим диктантом проводиться колективна робота. Іншомовний текст аналізується, усно перекладається, потім учитель диктує текст, а учні записують його українською мовою [50, с. 58].</p>
Самодиктант	<p>Вид зорового диктанту. Текст, призначений для письма, сприймається учнями зорово, запам'ятовується, аналізується, пояснюються орфограми, потім записується з пам'яті і перевіряється учнями за книгою, із поясненням і виділенням орфограм [50, с. 223].</p>
Текстуальний (дослівний) диктант	<p>Дослівне письмове відтворення сприйнятих на слух текстів [50, с.241].</p>
Словниковий диктант	<p>Вид диктанту, що добирається з окремих слів. Виділяють такі види словникових диктантів: попереджувальні, пояснювальні, вибіркові, розподільні, вибірково-розподільні, творчі, словниково-сміслові. Попереджувальні та</p>

	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>пояснювальні диктанти відрізняються не матеріалом, а методикою їх проведення. На етапі закріплення матеріалу застосовується вибірковий диктант, що передбачає виділення певних словоформ, словосполучень і пояснення орфограм. Умова розподільного диктанту – розподіл усіх його слів, словосполучень у певні групи. Проведення творчого диктанту передбачає заміну одних граматичних форм іншими. Написання словниково-сміслових диктантів спрямоване на формування узагальнених понять з певної теми [50, с. 227].</p>
Розподільний диктант	Диктант, умовою якого є розподіл мовних одиниць (слів, словосполучень, речень) у певні групи [50, с. 222].
Коментований диктант	Диктант, що вимагає коментування орфограм чи пунктограм у процесі написання. Коментований диктант проводять так: учні під диктовку записують текст, і в цей час один з учнів уголос називає слова зі складною для написання орфограмою та

	<p><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>з'ясовує, як писати те чи інше слово. Цей диктант проводять тоді, коли тільки-но розпочато процес закріплення вивчених орфограм або коли трапляються складні випадки правопису слів [50, с. 111].</p>
Словникові вправи	<p>Різновид вправ, метою яких є розвиток мовлення учнів, а матеріалом служать лексичні та фразеологічні одиниці. Типовими словниковими вправами є тлумачення значень слів і фразеологізмів, групування слів за певними семантичними ознаками, аналіз мовних одиниць у тексті, конструювання словосполучень, речень і текстів з лексичними й фразеологічними одиницями [50, с. 227-228].</p>
Робота над помилками	<p>Вид роботи, який застосовують після виконання письмових контрольних і навчальних робіт. Під час роботи над помилками учні пригадують правила, наводять приклади, потім виконують систему тренувальних вправ. Можуть продовжити цю роботу вдома. Не можна припиняти роботу над помилками й після їх</p>

	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>аналізу, надалі необхідно виконувати вправи на ті правила, що найчастіше порушуються; організовувати добір учнями прикладів на такі правила; включати приклади на раніше опрацьовані правила в наступні вправи, присвячені вивченню нових орфографічних тем; використовувати таблиці важких у правописному відношенні слів тощо. Працюючи над помилками, слід пам'ятати : щоб усунути помилку, необхідно ліквідувати причини, що її породжують [50, с.218-219].</p>
Коментоване письмо	<p>Вправа, різновид мовного розбору, що передбачає аналіз орфограм і пунктограм. Полягає в тому, щоб учень під час написання (найчастіше під диктовку) слів, речень чи тексту пояснював почуте. Під час коментованого письма учні почергово називають типи орфограм чи пунктограм, формулюють правила, добирають приклади, роблять висновки. Систематичне застосування коментованого письма сприяє</p>

	<p style="text-align: center;"><i>Продовження табл. 2.1</i></p> <p>виробленню в учнів правописної пильності, орфографічної та пунктуаційної вправності.</p> <p>Коментоване письмо може бути усним (частіше) і письмовим, повним і вибірковим, розгорнутим і стислим [50, с. 111].</p>
--	---

Як бачимо з таблиці 2.1 диктант як вид орфографічної вправи має великий потенціал в навчанні норм правопису, закріплення правил, вправляння в орфографічній пильності тощо.

Наведемо приклади диктантів з відповідним методичним апаратом до них.

Прочитайте тексти диктантів. З першого выпишіть слова, які потрібно буде пояснити учням з метою запобігання помилкам; з другого выпишіть у дві колонки слова на правила вимови й правопису слів з ненаголошеними [e^н], [и^е] у корені слова, які: а) перевіряються наголосом; б) не перевіряються наголосом; речення третього диктанту поширте за змістом лексикою на тему: «Правопис префіксів **з-, с-, роз-, без-**»

ВЗИМКУ

Повіяв холодний вітерець. З краю неба насувались білі хмари. Дорога була слизька. По обидва боки від дороги розтелилось поле, вкрите снігом. Твердий синявий сніг грав на сонці самоцвітами. Чорне вороння сідало громадами на сніг і знов здіймалося з місця. Вітер дужчав. Насунули снігові хмари й оповили небо. Сонце сховалось за хмари. Посипав сніжок. (За М.Коцюбинським) [56, с. 75].

ПЕРЕДЖНИВ'Я

Переджнив'я! Це та пора, коли в серці селянина сходяться радощі й тривоги хліба, а між ними снуються й снуються древні, певно, ще з язичницького віку прихоплені хліборобські жалі. Жаль було сивого й золотого колосу, що нагойдався, нашелестівся, наспівався за літечко в полі і вже завтра, зітхаючи, впаде на землю, поїде до добрих людей, ляже теплим хлібом на столі.

До колоса, до цар-колоса Данило мав незмінний трепет душі, чекав з ним зустріч ще тоді, коли він лише вгадувався в зеленому весняному сповитку, любувався, як на його по-дівочому ніжних віях тихенько бриніли цвіт і роса, радів, коли він набирався сили й у тиховійній задумі схилив голову. (За М. Стельмахом.) [56, с. 76].

ЖОВТЕНЬ

Полисїли дерева, в дібровах замовкло птаство, тихі ставки та озерця вкрилися жовтими бляшками падолисту. Ранками левади й видолинки все частіше сизіють густою памороззю, і дошкульний вітер нагадує: настала пора витягли зі схованки рукавиці...

Непомітно, але впевнено вступила в свої права осінь, котру ознаменував один з найголовніших у слов'ян місяців – жовтень.

Українська назва другого осіннього місяця не потребує особливих пояснень. Місяценазва «жовтень», як стверджують давні джерела, була відома ще за Київської Русі.

Лише після закінчення жнив хлібороб міг трохи розслабитись і перепочити. Такою порою і був жовтень – місяць початку вечорниць і масових весіль. Тому народ дав цьому місяцю ще одну назву – весільник. (За В. Скуратівським.) [56, с. 76].

Отже, застосування різних видів орфографічних вправ, диктантів спрямовано на формування орфографічної компетентності молодших

школярів. Свої методичні цілі ці види робіт реалізують через практичне вправляння, а відтак, через формування міцних практичних навичок.

ВИСНОВКИ

У результаті роботи над темою дослідження «Лінгводидактична основа проблеми формування орфографічної компетентності» було зроблено такі висновки:

1. Проаналізовано науково-методичну літературу. Було з'ясовано, що порушена проблема є актуальною та перспективною. Її досліджували такі вчені М. Бардаш, М. Баранов, О. Беляєв, Д. Богоявленський, М.Вашуленко, П. Гальперін, О. Горошкіна, І. Дацюк, С. Жуйков, М.Пентиліук, М. Разумовська, І. Хом'як, О. Хорошковська, В. Шклярук, Н. Шкурятяна, К. Ушинський, С.Яворська та інші.

У працях науковців проблема орфографії досліджується різнопланово, ми ознайомилися та проаналізували праці, які висвітлюють орфографію в аспекті мовознавства, лінгводидактики, педагогіки, психолінгвістики тощо.

2. Досліджено наукові засади проблеми орфографічної компетентності.

З'ясовано, що орфографія – це система загальноприйнятих правил написання слів; правопис; наука, що вивчає правила написання слів. Особливість засвоєння учнями орфографії полягає в систематичності, взаємозв'язаному вивченні усіх розділів шкільної програми (фонетики, будови слова, словотвору, лексикології, морфології, синтаксису).

Наукові засади орфографічної грамотності ґрунтуються на таких категоріях: орфограма, правописні вміння, правописна грамотність, орфографічна пильність.

В основі орфографічної системи української мови лежать принципи правопису: традиційний, фонетичний, історичний.

В українському правописі відбито основні норми орфографічної системи, на яких ґрунтується розвиток мови.

3. Визначено методичні засоби формування орфографічної компетентності в початковому курсі української мови. У роботі проаналізовано основні етапи методики навчання орфографії. До них відносимо:

- вивчення правила;
- визначення орфограми в слові;
- пояснення правопису за відповідним правилом;
- практичне вправляння засобом орфографічних вправ.

Було визначено, що до орфографічних вправ відносять такі ефективні види роботи як орфографічний розбір, диктанти.

У межах дослідження приділено увагу ролі диктантів у системі орфографічної грамотності учнів.

Диктанти мають розгалужений, різноманітний комплекс. Виділяють такі: вільний диктант, коментоване письмо, вибірковий, диктант з граматичним завданням, пояснювальний тощо.

Кожен із цих видів має своє значення, а в комплексному застосуванні вони сприяють орфографічній компетентності учнів.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в дослідженні диференційованих вправ як актуального виду роботи з орфографії в початковому курсі української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпояско О.К. та ін. Граматика української мови: Морфологія: Підручник./ О.К. Безпояско //– К.: Либідь, 2003.- 236 с.
2. Безпояско О.К. Граматика української мови. Морфологія: Підручник. / О.К.Безпояско, К.Г.Городенська, В.М. Русанівський - К. - К.:Либідь, 2003. – 336 с.
3. Богоявленский Д.Н. Психология усвоения орфографии / Д.Н. Богоявленский. – М. : АПН РСФСР, 1957. – 415 с.
4. Будна Н. О. Творчі завдання з української мови : практичний матеріал для вчителів початкових класів [3 клас] / Н.О. Будна, З. Л. Головка. – Тернопіль : Богдан, 2007. – 72 с.
5. Бурячок А. А. Про зміни та доповнення в третьому виданні Українського правопису (2000) / А. А. Бурячок // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 5–6. – С. 5–14.
6. Бутрім В.Л. Граматична веселочка: збірник нестандартних дидактичних матеріалів [1 – 4 класи] / В. Л. Бутрім. – Х.: Основа, 2006. – 128 с.
7. Вакуленко М. Про «складні» проблеми українського правопису (українська латиниця, запозичені слова та ін.) / М. Вакуленко. – К., 2007. – 32 с.
8. Варзацька Л.О. Рідна мова й мовлення. Розвивальне навчання в початкових класах: [монографія] / Л.О. Варзацька. – Кам'янець-Подільськ : Абетка, 2004 – 312 с.
9. Вашуленко М.С. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч.1 /М.С.Вашуленко, С.Г. Дубовик. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2019. – 144 с.

10. Вашуленко М. С. Буквар: підр. для 1 класу загальноосвіт. навч. закл. / С.М.Вашуленко, О.В.Вашуленко. – Видання друге, перероблене і доповнене. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. – 152 с.
11. Вашуленко М.С. Навчання української мови у 2 класі /М.С.Вашуленко // Початкова школа. - 2003. - № 1. - С. 42-46.
12. Вашуленко М.С. Удосконалення змісту і методики навчання української мови у 1-4 класах /М.С.Вашуленко. – К.: Рад. школа, 1991. – 119 с.
13. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення у початковій школі: Методичний посібник /М. С .Вашуленко. – К.: Освіта, 2006. – 268с.
14. Вашуленко М. С. Українська мова: підручник для 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М.С.Вашуленко, Г.С.Дубовик /за ред. М.С.Вашуленка. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017. – 160 с.
15. Вашуленко М. С. Українська мова: підручник для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М.С.Вашуленко, О.І.Мельничайко, Н.А.Васильківська /за ред. М.С.Вашуленка. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. – 192 с.
16. Вашуленко М. С. Українська мова: підручник для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М. С. Вашуленко, Г. С. Дубовик, О.І. Мельничайко /за ред. М. С. Вашуленка. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017. – 192 с.
17. Вашуленко М. С. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / М.С.Вашуленко, Г.С.Дубовик. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. – 144 с.
18. Ващук В.О. Вироблення в учнів орфографічних навичок / В. О. Ващук // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 7. – С. 68–72.

19. Вітюк В. В. Практика навчання орфографії у загальноосвітніх школах України / В. В. Вітюк // Освіта на Луганщині. - 2008. - № 2. - С.116-122.
20. Воскресенська Н.О. Навчання орфографії / Н.О. Воскресенська // Початкова школа. – 2006. – № 11/12. – С. 13–15.
21. Воскресенська Н.О. Орфографічний словничок для учня 1 – 4 класів / Н. О. Воскресенська, А.О. Свашенко. – Х. : Ранок, 2002 – 96 с.
22. Глазова О.П. Українська орфографія: Навчальний посібник: Правила, тренувальні вправи, контрольні завдання, диктанти – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2004. – 284 с.
23. Горошкіна О. М. Теорія і практика навчання української мови в старших класах. – Х. : Основа, 2012. – 171 с.
24. Грона Н. В. Формування у молодших школярів орфографічних умінь і навичок на основі знань про фонетичну і графічну системи української мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. В. Грона; Ін-т педагогіки НАПН України. - К., 2012. - 20 с.
25. Грона Н. Сучасні підходи до вироблення у майбутнього вчителя вміння формувати орфографічну навичку в учнів початкової школи / Н. Грона // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки. - 2009. - Вип. 165. - С. 90-94.
26. Державна національна програма "Освіта (Україна ХХІ ст.)". - К., 2003.- 56 с.
27. Державний стандарт початкової загальної освіти. - Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
28. Доленко М.Т. Сучасна українська мова: навч. посібник для студ. пед. ін-тів спец. № 2121 «Педагогіка і методика початкового навчання» / М.Т. Доленко, І. І. Дацюк, А. Г. Кващук. – К. : Вища школа, 2007. – 350 с.

29. Захарійчук М. До уроків навчання грамоти: методичні розробки уроків букварного періоду (за букварем М.С. Вашуленка) / М. Захарійчук. – К., 2009. – 166 с.
30. Зоряка Н.М. Формування в учнів початкових класів орфографічної грамотності у навчанні російської мови як другої: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання російської мови» / Н. М. Зоряка. – К., 2014. – 20 с.
31. Караман О. В. Формування в учнів орфографічних умінь і навичок у процесі вивчення фонетики: дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Караман Ольга Володимирівна. – К., 2004. – 191 с.
32. Коваль Г.П., Деркач Н.І., Наумчук М.М. Методика викладання української мови: Навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів /Г. П. Коваль, Н. І. Деркач, М. М. Наумчук. – Тернопіль: Астон, 2008. – 287 с.
33. Козачук Г.О. Підвищення грамотності учнів: навчальний посібник для учнів / Г.О. Козачук. – К. : Освіта, 2004. – 161 с.
34. Львов М. Р. Обучение орфографии в начальных классах // Начальная школа. – 2006 – № 7. – 11-17 с.
35. Методика викладання української мови / С.І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О.І. Мельничайко та ін.; за ред. С.І. Дорошенка. – К. : Вища школа, 2002. – 400 с.
36. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с.
37. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка: Літера ЛТД, 2010. – 364 с.
38. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчання українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017. – 392 с.

39. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
40. Олійник І.С. Методика викладання української мови в середній школі / Олійник І.С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. – К.: Вища школа, 2009. - 234с.
41. Омельчук С.А. Урок-дослідження в системі навчання морфології української мови / С.А. Омельчук // Українська мова і література в школі. – 2013. – № 1. – С. 2–7.
42. Онищук В.О. Дидактичні основи засвоєння учнями мовних навичок і умінь/ В. О. Онищук // Українська мова і література в школі. –2007. - № 3. – С. 48-53.
43. Остапенко Н. М. Технологія сучасного уроку рідної мови: навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. – К.: ВЦ “Академія”, 2012. – 248 с.
44. Пентиліюк М. І. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навчальний посібник / М. І. Пентиліюк, Т. Г. Окуневич. – К. : Ленвіт, 2006. – 134 с.
45. Пентиліюк М. І. Сучасний урок української мови : навч. посібник / М. І. Пентиліюк, Т. Г. Окуневич. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 176 с.
46. Перехід початкової школи на новий Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://school20.km.ua/inf12_13_01derj_st.html
47. Прохорова Л.Н. Развитие орфографической зоркости на основе моделирования [Текст] / Л. Н. Прохорова // Начальная школа плюс до и после : Научно-методический и психолого-педагогический журнал. – 2007. - №3. - С. 43-45.
48. Рубан Л.І. Формування орфографічної грамотності молодших школярів /Л.І. Рубан // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. –2014, № 9 (43) - С. 183-190

49. Сидоренко Я.С. Формування фонематичних умінь у дошкільників – передумова успішного навчання грамотного письма / Я. С. Сидоренко // Наука і освіта. - 2008. - № 6. - С. 149-152.
50. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2015. – 320 с.
51. Соботович Є.Ф. Концепція загальноомовленнєвої підготовки дітей до школи / Є.Ф. Соботович // Дефектологія. – 2007. –№ 1. – С. 2-7.
52. Сухомлинський В.О. // Мовчазне читання і письмо у початкових класах / В. О. Сухомлинський // Урок української. – 2001. – № 2. – С. 42– 44.
53. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. – 240 с.
54. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. – К. : Видавництво «Світоч», 2019. – 336 с.
55. Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи – К.: «Освіта», 2012. – 390 с.
56. Українська мова з методикою навчання в початкових класах. – Інтегрований курс: Підручник для педагогічних вузів / За ред. А. П. Каніщенко, Г. О. Ткачук. – К.: Промінь, 2003. – 232 с.
57. Умови успішного формування орфографічних дій (умінь та навичок) у молодших школярів [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http://allref.com.ua/uk/skachaty/Umovi_uspishnogo_formuvannya_orfografichnih_diiy_\(umin-_ta_navichok\)_u_molodshih_shkolyariv](http://allref.com.ua/uk/skachaty/Umovi_uspishnogo_formuvannya_orfografichnih_diiy_(umin-_ta_navichok)_u_molodshih_shkolyariv)
58. Ушакова Т.М. Психолонгвістика для вузов: нав. підручник/ Под ред. Т.М. Ушаковой. – М.: ПЕРСЭ, 2006. - 416с.
59. Формування орфографічної грамотності молодших школярів. Методика проведення роботи над помилками [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/44566/

60. Шклярук В. А. Формування орфографічних навичок молодших школярів / В. А. Шклярук. - М., 2004. –134 с.
61. Шкуратяна Н. Г. Методика вивчення орфографії / Н.Г.Шкуратяна. – Київ, 2005. – 133 с.
62. Шляхи досягнення орфографічної грамотності в учнів початкових класів на уроках рідної мови [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=784949>

ДОДАТКИ

Додаток А

Контрольні завдання для 3 класу

1. *Спиши, добираючи до слів з пропущеними буквами слова для перевірки.*

Сх...лити, л..сточки, т..мніс, ве..селий, кр..ло, л..жить, л..тить, с..ло, в..сна, ст..пи, ш..поче, т..хенько, ш..рокий, к..слиця.

2. *Прочитай речення. Подумай, де в дужках префікс, а де прийменник, і як їх треба писати. Спиши речення без дужок. Дощ (з)шиває землю (з)небом ниткою сріблястою. Спокійно Петрусь (у)війшов (у) клас, сів (за) парту, (від)крив книжку. (У) Василька (від) сонця (на)бігли сльози.*

3. *Запиши по три іменники, що означають:*

Прізвище, ім'я, по-батькові людей:...

назви міст:...

назви рік:..

назви рослин:...

назви тварин:...

клички тварин:..

4. *Спиши прислів'я, вставляючи пропущені букви.*

Червона ягі..ка, але на смак гірка. Ле..ко сказати, але ва..ко зробити. Ло..ка дьо..тю зіпсує бочку меду.

5. *Словниковий диктант.*

Бездоріжжя, безкрилий, розсипати, роздуми, сховати, збити, змести, об'єднати, стиснути, під'їхати, переїхати.

Підсумкові контрольні роботи з української мови
(3 клас)

Диктант

Перший місяць весни

Ще зовсім недавно важко було сонечку пробитися промінням крізь хмари. Вони нависають над землею, а ми поглядаємо на небо. Коли ж любе сонечко розтопить увесь сніг, і сріблясті струмочки полинуть у річки, в яри?

Та ось повертаєшся зі школи і мружиш очі від ясного світла. Сонце вже бавиться. Ще не припікає, як слід, а тільки лагідно і ласкаво доторкається до обличчя. Це ж березень прийшов – перший місяць весни! А чи розвісили ви шпаківні? (75 слів)

I. 1. Виписати два дієслова з ненаголошеними [е,и] в корені слова. Підкреслити відповідну букву. Визначити дієвідміну виписаних дієслів.

2. Виписати два дієслова з ненаголошеним голосним у закінченні. Підкреслити відповідну букву. Визначити дієвідміну виписаних дієслів.

II. 1. Знайти в тексті й підкреслити один займенник 2 особи.

2. знайти в тексті й підкреслити один займенник 3 особи.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Гованниша Анастасія Сергіївна,
учасник(и) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна
добročесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статеву чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залюзувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символики університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;
 - не надавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

15.04.2020
(дата)

[Підпис]
(підпис)

Анастасія Гованниша
(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА
про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці
кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр
спеціальності 013 Початкова освіта (заочна форма)

Автор роботи	Ковалишина А.
Назва роботи	Лінгводидактична основа проблеми формування орфографічної компетентності
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	професор Нагрибельна І.А.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unichesk
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002696796
Результати перевірки	Схожість 25,2%

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Собољ

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСТОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВИТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Коваленко Анастасія Сергіївна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це суцільна цінність і єдина цінність усієї академічної спільноти нашої

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ** дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - публічної декларації щодо академічного ґвалту;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - етичного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, зберігання й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах викликане з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, рішення дочасного й підсумкового контролю результату навчання:
- надавати достовірну інформацію щодо регуляції своєї зовнішньої (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання посилань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу:
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, вказану на її статі, вік, етнічний стан, релігійне ставлення, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національним, расовим, статевим чи іншим ознами;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні завдання та науково-дослідницькі завдання;
 - уникати конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і посадових повноважень з метою отримання естетичної персоналізації, наукової і творчої діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, шахрайством, фабрикацією;
 - не підраховувати документи;
 - не поширювати неправдиву та помаржовану інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не припинювати вищгород як несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на дану отриманою академічною оцінкою;
 - не залучувати й не приймати втручання проти інших, сексуальні домагання;
 - не надати вимоги матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не спонсорувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і неетичних методів досягти власних корисних цілей;
 - не залучати загрози власному здоров'ю або безпеці інших студентів чи/або працівників.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недержання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну чи/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

15.04.2020
(дата)

(підпис)

Анастасія Коваленко
(ім'я, прізвище)